

Het werkgelegenheidsplan

Terwijl het officiële werkloosheidscijfer naar de 500.000 ijlt, heeft het werkgelegenheidsplan van het kabinet zich tot het meest verguisde onderdeel van het hele sociaal-economische beleidspakket ontwikkeld. Waar het „banenplan” ter sprake komt heersn slechts ongeduld, ongelooft en misprijzen. Van de 60.000 arbeidsplaatsen die het werkgelegenheidsplan in 1982 zou moeten opleveren (30.000 nieuwe en 30.000 door herverdeling van arbeid en verkorting van de arbeidsduur), kon het Centraal Planbureau er in zijn becijferingen maar 5.000 terugvinden. Nog sceptischer waren de gezamenlijke ondernemingsorganisaties die voor het plan geen betere woorden overhadden dan „korte-termijnflauwekul” en „politiek schimmspel”. Zij weigerden zelfs met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te overleggen hoe aan het werkgelegenheidsplan vorm zou kunnen worden gegeven. Wat is er mis met het plan, dat het niet eens het voordeel van de twijfel heeft gekregen nu de werkloosheid zich op zo’n dramatische wijze ontwikkelt? Heeft de neoklassiek-monetaristische koers in het economisch-politieke veld het absolute monopolie veroverd en wordt elke afwijking daarvan op zijn best als flauwekul beschouwd? Het begint erop te lijken.

Alvorens het werkgelegenheidsplan geheel als niet ter zake doende terzijde te schuiven is het goed nog eens na te gaan wat de kansen zijn van het alternatief. Met behulp van een paar globale cijfers is gemakkelijk in te zien dat met een eenzijdig bezuinigingsbeleid met geen mogelijkheid voldoende arbeidsplaatsen tot stand zijn te brengen om de trendmatige aanwas van het arbeidsaanbod op te vangen (50.000 personen per jaar) en het huidige werkloosheidscijfer te halveren. Daarvoor zouden de komende vijf jaar al meer dan 100.000 arbeidsplaatsen per jaar nodig zijn. Als daarbij de collectieve-lastendruk niet mag stijgen en het financieringstekort moet dalen, is in de kwartaire sector slechts een zeer beperkte uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen mogelijk. Het overgrote deel van de benodigde banen zou dus in de marktsector moeten worden gecreëerd. Hoe groot de loonmatiging en de ombuiging ook zullen zijn, zo’n uitbreiding van de werkgelegenheid in de marktsector is volstrekt illusoir. De automatiseringstendens en de produktiviteitsstijging gaan immers gewoon door. Bovendien zakt als gevolg van de loonmatiging de binnenlandse afzetmarkt in. Dat onder die omstandigheden de economische groei ten minste rond de 6 à 7% per jaar zou kunnen liggen, wat nodig is om de werkgelegenheidsdoelstelling te realiseren, zal wel niemand geloven. Arbeidstijdverkorting en herverdeling van arbeid zijn onmisbaar om de werkloosheidscijfers een wat draaglijker aanzien te geven. Het werkgelegenheidsplan is op die realiteit geënt en tracht een gecoördineerde actie in die richting op gang te brengen.

Het voornaamste bezwaar tegen het werkgelegenheidsplan is dat het vanwege lastenverzwaring meer arbeidsplaatsen zou kosten dan opleveren. En wat er ook gebeurt, het bedrijfsleven mag niet voor hogere kosten worden geplaatst. Van dat uitgangspunt schijnt nu ook de PvdA doordrongen, dat werd althans op de conferentie onlangs in Doorn betoogd. Het heeft in de pers bijzonder weinig aandacht gehad dat deze uitgangstellingen door de ontwerpers van het werkgelegenheidsprogramma al eerder waren betrokken. Bij de recente behandeling van de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de Tweede Kamer is hetzelfde ook door minister Den Uyl nog eens herhaald. Het werkgelegenheidsprogramma moet het beleid ter stimulering van de marktsector niet doorkruisen maar dient juist ter ondersteuning en aanvulling daarvan, ook al is met het invoeren van een solidariteitsheffing voor de financiering van het plan in dit opzicht een valse start gemaakt.

Het bovenstaande impliceert dat het werkgelegenheidsplan eigenlijk geen geld mag kosten. Er is trouwens ook nauwelijks geld voor beschikbaar gesteld. Weliswaar wordt gezegd dat er in 1982 voor het werkgelegenheidsplan een bedrag van ca. f. 1,5 mrd. op de begroting is vrijgemaakt, maar dit bedrag is een optelsom van posten op verschillende begrotingen (met name Volkshuisvesting en Economische Zaken), waarover het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid nu met het oog op het werkgelegenheidsaspect mag meepraten. Wie bekend is met de territoriumdrift die in het Haagse departementale wereldje heerst, kan zich voorstellen welke moeite het projectteam van het werkgelegenheidsplan moet hebben gekost om zich in de andere begrotingen in te vechten. Het „eigen geld” van Sociale Zaken voor het werkgelegenheidsprogramma belooft in 1982 niet meer dan ca. f. 300 mln.; wat wordt besteed ten behoeve van de werkgelegenheidscreatie in de kwartaire sector valt weer onder de competentie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

De ontwerpers van het werkgelegenheidsprogramma staan dus voor de vraag hoe arbeidsplaatsen kunnen worden geschapen zonder dat het iets mag kosten. Naar het schijnt wordt sterk gemikt op uitbreiding van deeltijdarbeid. Dat is effectiever dan arbeidstijdverkorting. Er zouden in 1982 20.000 tot 30.000 deeltijdbanen tot stand moeten worden gebracht boven de trendmatige groei. Een probleem daarbij is wel dat uitbreiding van het aantal deeltijdbanen weer extra aanbod naar de arbeidsmarkt lokt. Er wordt ook over gedacht geld van sociale uitkeringen te benutten om er rechtstreeks arbeidsplaatsen mee te scheppen, maar voor de vele praktische bezwaren waarop dit stuit zijn nog geen afdoende oplossingen gevonden. Diverse gemeenten zijn overigens al op eigen houtje met experimenten in deze richting begonnen.

Vast staat dat van het werkgelegenheidsprogramma met de beperkt beschikbare middelen en gegeven de restricties aan de kostenkant geen wonderen zijn te verwachten. Toch is het goed dat er een gecoördineerde actie wordt ondernomen om de formidabele stijging van de werkloosheid althans enigermate af te remmen. Het alternatief is lijdelijk afwachten tot dat zich een evenwichtsherstel op de arbeidsmarkt openbaart. Ook in de ons omringende landen is men tot de conclusie gekomen dat een werkgelegenheidsprogramma niet kan worden gemist. Zelfs West-Duitsland dat toch niet beticht kan worden van onzuiverheid in de neoklassiek-monetaristische leer is vorige week overstag gegaan. Zonder twijfel zal de weg van matiging en ombuiging nog een eindweegs moeten worden gevolgd voordat evenwichtiger economische verhoudingen in zicht komen, maar dat is iets anders dan in monomane bezuinigingsdrift de hele economie leeg te laten lopen. Men moet oog houden voor de time-lags in de economische structuur die kunnen verhinderen dat zich een evenwichtsherstel manifesteert en die de economie in een deflatoire spiraal kunnen brengen. Niet voor niets is bij de kabinetsformatie gekozen voor een meer-sporenbeleid voor economisch herstel waarvan het werkgelegenheidsplan een integraal onderdeel uitmaakt.

De afgelopen week was er een van economisch-politieke aardverschuivingen. In de PvdA schijnt een nieuw realisme opgedoken en krijgt lastenverlichting voor het bedrijfsleven een hoge prioriteit, voor minister Van der Stee en het CDA is het terugdringen van het financieringstekort ongeacht de effecten niet langer de allerhoogste waarheid. Misschien kan in de nieuwe economisch-politieke verhoudingen ook het werkgelegenheidsplan de plaats krijgen die het toekomt.

L. van der Geest